

Hitlers og Mussolinis ankomst til München hovedbanegård, 29. september 1938. Umiddelbart bag Hitler står Forerens stedfortræder Rudolf Hess og chefen for SS, Himmler.

Ve

Efter
værn
træd
havd
bage
rigsp
nes r
sig n
ledel
skete
et 5. r

Hoss

Mød
værn
ren e
navn
adju
et ud
enest

Hi
tragt
tion o
fremt
redeg
hovet
sætni
og væ
synsp
Kamp
var, a
de ko
ekspa
Hoss

11

Vejen til krigen, 1937-39

Efter genindførelsen af den almindelige værnepligt i 1935 og den vellykkede indtræden i det demilitariserede Rhin-land havde Hitler for alvor bragt Tyskland tilbage som europæisk stormagt. De udenrigspolitiske triumfer styrkede nazisternes magtstilling indadtil, og Hitler følte sig nu stærk nok til at gøre op med hærledelsen og den gamle overklasse. Det skete som følge af et møde i Rigskancelliet 5. november 1937.

Hossbach-mødet

Mødet i Rigskancelliet med de øverste værnsschefer, krigs- og udenrigsministeren er i eftertiden blevet kendt under navnet Hossbach-mødet, fordi Hitlers adjutant, oberst Hossbach, har efterladt et udførligt referat, som i dag er vores eneste førstehåndsberetning fra mødet.

Hitler fremlagde en lang række betragtninger over den storpolitiske situation og skitserede retningslinierne i den fremtidige tyske udenrigspolitik. I sin redegørelse gjorde Hitler det klart, at behovet for Lebensraum i øst var en forudsætning for Tysklands fortsatte eksistens og vækst. Det var altsammen velkendte synspunkter, der stammede fra "Mein Kampf" og partiprogrammet. Det nye var, at Hitler nu for første gang skitserede konkrete planer for, hvordan en tysk ekspansion kunne finde sted. Ifølge Hossbach-referatet mente Hitler, at det

allerede i 1938 var muligt at erobre Tjekkioslovakiet og Østrig. Da Østrig rent faktisk blev erobret i foråret 1938 og Tjekkiet i foråret 1939, har mange ment, at Hitler havde en planlagt strategi for vejen til 2. verdenskrig. Men der er ingen dækning for, at Hitler allerede i 1937 havde planlagt krigen til det omfang, som den fik. For selvom erobringen af Østrig og Tjekkioslovakiet faktisk skete, var det under helt andre betingelser end dem, Hitler nævnte på mødet. Når Hitler nævner muligheden for krig allerede i 1938, kan det skyldes et planlagt opgør med hærledelsen og den konservative udenrigsminister. Disse fandt Hitlers planer for vidtgående og for dristige. Hitler afviste deres indvendinger, og i februar 1938 blev hærledelsen udskiftet, og de tilbageværende ministre fra den gamle overklasse blev afskediget. Dermed mistede hæren sin traditionelle indflydelse på tysk politik, og de sidste ministerposter blev overtaget af nazister, deriblandt den vigtige udenrigsministerpost, der nu blev varetaget af Joachim von Ribbentrop.

Hitlers udtalelser og de personudskiftninger, der fandt sted i den tyske regering i begyndelsen af 1938 viser, at Hitler ville en mere dristig og aggressiv udenrigspolitik, som kunne indbefatte en krig for at nå sine mål. Men det betyder ikke, at Hitler havde en klar forestilling om, hvordan han ville nå disse mål.

Det afhang af den storpolitiske situation og først og fremmest af vestmagternes reaktion på de tyske initiativer.

Østrigs "Anschluss", marts 1938

Den første fase af den nazistiske ekspansionspolitik bestod i den såkaldte "Heim ins Reich"-politik, der gik ud på at få nabostaternes tysktalende mindretal "hjem" til Tyskland. De fleste af disse tyske befolkningsgrupper havde historisk set aldrig tilhørt det tyske rige.

"Heim ins Reich"-politikken blev gennemført med en særlig taktik, der gik ud på at fremprovokere splittelsen mellem det tyske befolkningsmindretal og den øvrige befolkning. I denne proces brugte man det lokale nazistparti, der i sin propaganda påstod, at det tyske befolkningsmindretal blev udsat for en voldsom undertrykkelse. Disse anklager brugte Berlin til at lægge pres på det pågældende land om politiske indrømmelser til de tyske befolkningsgrupper.

I Østrig havde det lokale nazistiske parti været forbudt siden det mislykkede kup i 1934, men det hindrede ikke de illegale nazister i at terrorisere landet med næsten daglige verbale bombardementer. For at sætte en stopper for den nazistiske terror indvilligede den østrigske forbundskansler Kurt Schuschnigg i at mødes med Hitler i Berchtesgaden den 12. februar 1938.

Nogen dialog mellem Schuschnigg og Hitler blev der ikke tale om. Gennem flere timer overdængede Hitler i en op-hidset tone sin gæst med trusler om, at han ikke ville tøve med at gribe til våben, hvis Schuschnigg nægtede at samarbejde. Hitler krævede, at alle østrigske nazister blev løsladt, at forbudet mod

det nazistiske parti blev ophævet, og den østrigske nazileder Arthur Seyss-Inquart blev indenrigsminister med ansvar for politiet. Mødet endte med, at Schuschnigg underskrev en aftale, der ud over ovennævnte punkter indbefattede et tæt økonomisk, militært og udenrigspolitisk samarbejde mellem Tyskland og Østrig. Hitler havde på dette tidspunkt ingen aktuelle planer om at indlemme Østrig.

Men terroren fortsatte naturligvis i Østrig, uden at politiet greb ind – for indenrigsministeren, der havde kontrollen med politiet, var jo nazist. Schuschnigg greb den 9. marts 1938 til et sidste desperat træk, nemlig en folkeafstemning om Østrigs fremtid, der skulle afholdes allerede den 13. marts. Hvis den nationale selvbestemmelsesret efter 1. verdenskrig var blevet fulgt var Østrig sikkert blevet en del af Tyskland, men det kan ikke vides om denne stemning havde ændret sig. Noget tyder på, at Schuschnigg troede, han havde den østrigske befolknings støtte og at han på den måde kunne demonstrere over for omverdenen, at det østrigske folk ikke ønskede at blive indlemmet i Nazityskland.

Den annoncerede folkeafstemning fik Hitler til at reagere, og det lykkedes da også at få afstemningen udsat, og Schuschnigg indgav nu sin afskedsbegæring. Ny forbundskansler i Østrig blev nazisten Seyss-Inquart, der straks sendte en anmodning til Berlin om at sende tropper til Østrig. Den 12. marts 1938 rykkede tyske tropper over grænsen til Østrig. De mødte ingen modstand, og overalt blev de mødt med begejstring af den østrigske befolkning.

Indlemmelsen af Østrig – det såkaldte "Anschluss" – betød en magtpolitisk

Begeistrede borgere i Wien modtager Hitler den 15. marts 1938.

styrkelse af Tyskland. Det udvidede det tyske territorium med godt 15% og øgede den tyske befolkning med 7 mio., hvortil kom cirka 60.000 soldater, der blev en del af den tyske hær. Men Østrigs indlemmelse betød først og fremmest en økonomisk styrkelse af Tyskland via vigtige valuta- og guldreserver. Også rustningsindustrien nød godt af Østrigs råstoffer som jernmalm, bly og zink og landets store arbejdskraftsreserver.

Vestmagternes passivitet

Hitler kom fra Østrig, og alene af den grund havde Østrig stor interesse for ham, men selvom indlemmelsen af Østrig var et mål for Hitler, var det næppe et produkt af en velovervejede plan. Den

endelige beslutning om at lade Østrig indlemme i Tyskland traf Hitler først dagen efter den militære invasion, da han stod i sin gamle skoleby Linz. Beslutningen blev taget i nøje overensstemmelse med de internationale reaktioner på den militære invasion. Italien havde allerede inden indmarchen forsikret Hitler om, at man ikke ville reagere. Men nok så afgørende for Hitler var det at se, hvordan vestmagterne England og Frankrig reagerede. Reaktionerne fra England og Frankrig var sparsomme og i slutningen af marts 1938 anerkendte England Østrigs indlemmelse i Nazi-tyskland. Den engelske passivitet ved Anschluss skal ses i sammenhæng med den tyske oprustning. Begge dele var jo et brud på Versailles-traktaten, men englænderne var i modsætning

til franskmændene af den opfattelse, at Tyskland efterhånden havde betalt sin pris fra 1. verdenskrig. England var ikke parat til med våbenmagt at forhindre en yderligere tysk ekspansion, og så længe det drejede sig om områder, der havde tysk befolkning, kunne man acceptere ekspansionen. Og østrigerne blev af englænderne opfattet som tyskere. Det var ikke glemt, at det var vestmagterne, der i 1919 imod østrigernes vilje havde sikret, at Østrig ikke var blevet en del af det tyske rige. England kunne ikke tage en krig på et sådant grundlag, mens Frankrig intet kunne foretage sig alene mod Tysklands brud på Versailles-traktaten. Vestmagternes politik blev i 1938 først og fremmest ført af England, og Frankrig foretog sig stort set intet uden engelsk opbakning.

En af de vigtigste bestræbelser i den engelske udenrigspolitik var, at man skulle nå til forståelse med Tyskland ved at imødekomme vitale tyske ønsker, som eksempelvis at lade Østrig indlemme i Tyskland. Denne politik kaldes appeasementpolitikken og kan føres helt tilbage til 1919, hvor englænderne havde lagt vægt på, at de tyske landafståelser skulle begrænses.

Appeasementpolitikken

I maj 1937 overtog den tidligere finansminister Neville Chamberlain ledelsen af den konservative engelske regering. Chamberlains erfaringer lå i den engelske finansverden og i indenrigspolitiske forhold, og han havde ingen erfaring med udenrigspolitik. Ikke desto mindre kom han hurtigt til at spille en afgørende rolle i den internationale politik, hvor han energisk søgte at løse de internationale spændinger i forhold til Nazi-

Den engelske premierminister Neville Chamberlain lover "peace in our time", september 1938.

tyskland. Han søgte ikke de midlertidige løsninger, men drevet af sine ambitioner søgte han at lægge låg på konflikterne med varige og endelige løsninger. Appeasementpolitikken blev uløseligt forbundet med Chamberlain.

Årsagen til, at England ikke reagerede kraftigere ved den tyske oprustning og Østrigs Anschluss, skal findes i, at England på dette tidspunkt ønskede stabilitet på det europæiske kontinent. Tyskland kunne som stormagt i midten af Europa være med til at stabilisere forholdene og holde det kommunistiske Sovjetunionen i skak. Dertil kommer, at England ikke blot var en europæisk stormagt, men et imperium, der målt i areal og befolkningstal omfattede mellem en fjerdedel og en femtedel af verden. Handelspolitisk var London derfor rettet mere mod sine kolonier, hvor der i løbet af 1930'erne var stigende nationalisme og krav på medindflydelse. Englænderne havde tidligere i sine kolonier forsøgt at pacificere den voksende nationalisme med indrømmelser. I 1932 blev Iraq anerkendt som selvstændigt kongedøm-

Chamberlain
1938.

llertidi-
mbition-
flikter-
ninger.
løseligt

reagere-
ustning
es i, at
ede sta-
ntinent.
midten
ere for-
nistiske
mer, at
isk stor-
t i areal
llem en
n. Han-
r rettet
r i løbet
nalisme
lænder-
forsøgt
nalisme
ev Iraq
gedøm-

me under britisk kontrol, og i 1936 fik Egypten en tilsvarende status. Denne eftergivenhed gennem indrømmelser skulle også prøves overfor Tyskland.

Men vestmagternes eftergivenhed styrkede i stedet Hitlers selvtillid og påvirkede hans vurdering af den internationale situation. Hitlers indtryk af vestmagterne blev, at de for enhver pris ville undgå en krig, hvilket fik ham til at fortsætte sin ekspansionspolitik.

På randen af krig: Sudeterlandet

Tjekkoslavakiet havde indgået en aftale med Frankrig, der skulle sikre fransk bistand i tilfælde af en fremmed stats invasion. Men i praksis var Frankrigs aftale fra 1936 med England ensbetydende med, at Frankrig fulgte Englands politik. Dette underminerede den franske troværdighed, som Hitler udnyttede.

Allerede i slutningen af marts 1938 rettede Hitler opmærksomheden mod Tjekkoslavakiet. I grænseområdet Sudeterlandet ind til Tyskland boede der et tysktalende mindretal på cirka 3 1/2 mio - de såkaldte sudetertyskere. Efter Østrig-Ungarns opløsning efter 1. verdenskrig tilfaldt området den nye stat Tjekkoslavakiet, selvom sudetertyskerne havde ønsket en form for tilslutning til Østrig. Sudeterlandet havde således aldrig hørt til Tyskland. Ikke desto mindre rettede Nazityskland nu blikket mod den tjekkoslovakiske stats "undertrykkelse" af det tyske mindretal. Taktikken var den samme, som var blevet brugt i Østrig, nemlig en kombination af indre og ydre pres. I løbet af foråret 1938 blev konfrontationerne mellem sudetertyskerne og de tjekkiske myndigheder stadig voldsommere, og krisen blev tilspidset i løbet af sommeren. I september kulmi-

nerede den sudetertyske krise, da Hitler på partidagen i Nürnberg truede Tjekkoslavakiet med krig, hvis ikke man behandlede sudetertyskerne ordentligt. Talen gav anledning til yderligere uro i Sudeterlandet, og den tjekkoslovakiske regering så ingen anden udvej end at sætte tropper ind for at genoprette ro og orden. Tyskland og Tjekkoslavakiet balancerede nu på kanten af en krig. For at nå til en forståelse med Hitler og få en fredelig løsning på problemet lagde England og Frankrig pres på tjekkerne for at få dem til at acceptere, at områder, der var beboet af mere end 50% tyskere, skulle afståes til Tyskland. Da den tjekkoslovakiske regering ikke ville acceptere et sådant forslag, meddelte Frankrig, at man dermed ikke længere følte sig forpligtet til at hjælpe Tjekkoslavakiet i tilfælde af krig. Med en sådan erklæring så tjekkerne ingen anden løsning end at acceptere det engelsk-franske forslag. Alting syntes nu at gå i orden, og den engelske premierminister Chamberlain tog til Tyskland for at få Hitlers accept. Men Hitler så nu muligheden for at få hele det sudetertyske område og accepterede derfor ikke forslaget. Hitler krævede, at hele Sudeterland skulle renses for tjekkere senest 1. oktober, ellers ville der blive krig.

Hitler spillede højt spil, for nu indgik England en aftale med Frankrig om, at hvis Tyskland angreb Tjekkoslavakiet, ville England støtte de franske forpligtelser overfor Tjekkoslavakiet. Europa bevægede sig nu på vej mod en krig.

I hærledelsen stødte Hitlers krigsplaner på modstand. Den tyske hær var endnu ikke stærk nok til en krig, og måske fik dette Hitler til at vakle og i stedet indkalde England, Frankrig og Italien til en konference i München.

Samtidig fotocollage viser stormagterne, der spiller poker om freden. Der er ingen tvivl om, hvem der har de bedste kort på hånden.

Münchenforliget, september 1938

Den 29. september mødtes Chamberlain, Daladier og Mussolini med Hitler i München. Her enedes parterne om et forslag fremlagt af Mussolini, der pålagde Tjekkoslaviet at afstå Sudeterlandet til Tyskland og nogle mindre områder til Polen og Ungarn. Tjekkerne blev ikke spurgt, og 1. oktober 1938 rykkede tyske tropper ind i området under befolkningens store jubel. Området bidrog til den tyske rustningsindustri med både råstoffer og produktionskapacitet, og i realiteten betød aftalen en opløsning af den tjekkoslovakiske stat. Nok eksisterede Tjekkoslaviet stadigvæk, men landet lå strategisk betydelig svækket og var så godt som forsvarsløs i tilfælde af et tysk angreb.

I første omgang så krigen ud til at

være undgået, og Chamberlain erklærede ved sin hjemkomst, at aftalen ville betyde "fred i vor tid". Men deri tog han fejl, for Hitlers ekspansionstrang var ikke afsluttet ved indlemmelsen af Sudeterlandet.

Følgerne af Münchenforliget

Münchenforliget var i overensstemmelse med den nationale selvbestemmelsesret, som var blevet tilsidesat efter 1. verdenskrig. Derfor var der en vis forståelse for Hitlers ønsker og krav, men også stor skepsis rundt om i Europa.

Forliget blev præsenteret for tjekkerne som en afgjort sag, hvor de intet kunne gøre. Det medførte, at den tjekkiske præsident Benes trak sig tilbage og blev erstattet af Emil Hacha. Den nyudnæv-

te reg
overfo
me tal
at Ha
genop
Der
tropp
der do
Tyskla
og Mä
med e
minist
dig sta
stat og
ler ald
Ved
lovaki
strateg
vinst.
indust
af råst
Stortys
stadig
vis olie

Erol
klart b
første
der ikk
gien on
kunne
blev fu
tropp
Memel
Memel
blev p
Folkef
Litauen

Vestma

Den fo
frem til
ikke eft
viste sig

te regering førte en venligsindet politik overfor Tyskland, og det var efter samme taktik som ved Anschluss af Østrig, at Hacha bad Tyskland om hjælp til at genoprette orden i landet i marts 1939.

Den 15. marts 1939 rykkede de tyske tropper ind i resten af Tjekkosllovakiet, der dog ikke direkte blev indlemmet i Tyskland. De tjekkiske områder Böhmen og Mähren blev gjort til et protektorat med egen regering, dog under tysk administration. Slovakiet blev en selvstændig stat, men var i praksis en tysk lydstat og dets selvstændighed blev da heller aldrig internationalt anerkendt.

Ved besættelsen af resten af Tjekkosllovakiet havde Tyskland fået endnu en strategisk og rustningsøkonomisk gevinst. Især gennem den velfungerende industri i Böhmen og Slovakiets reserver af råstoffer og fødevarer. Men det nye Stortyskland var ikke selvforsynende og stadig afhængig af import af eksempelvis olie.

Erobringen af Tjekkosllovakiet var et klart brud på München-aftalen, og for første gang havde Hitler erobret et land, der ikke kunne dækkes ind under strategien om "Heims in Reich" og derfor ikke kunne legitimeres. De tyske aggressioner blev fulgt op bare en uge efter, da tyske tropper 22. marts 1939 besatte det lille Memel-område nord for Østpreussen. Memel tilhørte før 1919 Tyskland, men blev på Versailleskonferencen underlagt Folkeforbundets opsyn og i 1923 besat af Litauen.

Vestmagternes reaktion

Den forståelse, som man var kommet frem til ved München-forliget, fungerede ikke efter de engelske ledes hensigt. Der viste sig nu en kraftig opposition inden for

det konservative regeringsparti imod Chamberlains appeasementpolitik. Der måtte skrides ind med en mere aktiv politik overfor Tyskland. Dette medførte garantierklæringer til en række østeuropæiske lande: Polen, Rumænien, Grækenland og Tyrkiet, der sikrede disse lande engelsk støtte i tilfælde af uprovokeret tysk overfald. Englænderne var nu dybt engageret i løsningen af, hvad der så ud til at udvikle sig til en storpolitisk konflikt, da Tyskland i marts 1939 lagde pres på Polen for at få fristaden Danzig tilbage og sikre en korridor til Østpreussen. Da Polen svarede negativt på det tyske forslag, ophævede Hitler den polsk-tyske ikke-angrebspakt fra 1934. Derved så det ud til, at vejen til krigen ville blive kort, og Hitler inden sommeren 1939 ville starte sit angreb på Polen. Hitler var givetvis klar over, at vestmagterne denne gang ville stå ved sine garantier, men hvordan skulle de sende hjælp til Polen? Hverken England eller Frankrig var rustet til angrebskrig, og det var vanskeligt at hjælpe lande, der ikke grænsede op til enten England eller Frankrig.

Vestmagterne indledte i foråret 1939 et samarbejde med Sovjetunionen. Et samarbejde mellem England, Frankrig og Sovjetunionen ville kaste Tyskland ud i en krig på to fronter, hvilket Hitler naturligvis måtte undgå.